

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук
Япринець Тетяни Сергіївни
на дисертаційну роботу Борисенко Катерини Борисівни
«Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у
процесі навчальних практик»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

1. Актуальність теми дисертації. В освітньому просторі України наразі актуальною є проблематика, спрямована на формування освіченої та професійно підготовленої особистості, спроможної до гнучкої зміни способів і форм життєдіяльності. З огляду на це, невід'ємною складовою модернізації вищої освіти є система професійної підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів географії, на засадах компетентнісного підходу, котрий регламентують Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція Нової української школи, Концепція розвитку педагогічної освіти, Національна рамка кваліфікацій тощо. Реалізація такого підходу передбачає використання відповідних освітніх навчальних технологій, рефлексію студентів, самостійність застосування у практичній діяльності професійних умінь і навичок. Тобто, у процесі навчання відбувається не лише трансляція знань, умінь і навичок від викладача до студента, а й формування у майбутніх учителів географії професійної компетентності. Оскільки одним із основних завдань компетентнісного підходу є вміння ефективно застосовувати здобуті знання на практиці як інструмент розв'язання різноманітних життєвих ситуацій, то компонентою процесу формування професійних компетентностей майбутнього вчителя географії є практична підготовка. Зокрема, під час проходження навчальних польових практик, котрі сприяють розвиткові пізнавальної активності та виробляють навички самостійної роботи, здобувачі вищої освіти збагачують свій досвід конкретизацією теоретичних географічних знань і практичними вміннями застосовувати їх у природному середовищі, тобто відбувається професіоналізація особистості в умовах безпосереднього спілкування з природою. З огляду на таке, наразі є вельми актуальним питання удосконалення практичної складової підготовки майбутнього вчителя географії згідно з вимогами сьогодення в межах науково-обґрунтованої компетентнісної моделі.

2. Теоретична та практична значущість, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і практичних рішень дисертації, їхня достовірність та новизна. Теоретична значущість дисертації полягає у тому, що авторкою теоретично обґрунтовано технологію формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії для підвищення рівня їх сформованості у процесі навчальних практик. Ефективність її застосування забезпечено вирішеними здобувачем завданнями, насамперед:

- аналізом теоретичних й методичних здобутків вчених в Україні та розвинутих країнах світу з проблематики дослідження;

- з'ясуванням сучасного стану процесу професійної підготовки майбутніх учителів географії в університетах України і розвинених країнах світу;

- розробкою і теоретичним обґрунтуванням технології формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик та її науково-методичне забезпечення;

- експериментальною перевіркою ефективності технології формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик.

Здобувачем правомірно визначено мету й цілеспрямовано реалізовано власноруч розроблені основні підходи до реалізації інструментів методики формування фахових компетентностей.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних рішень дисертації та їхня достовірність забезпечені узагальненням достатньої кількості першоджерел із проблематики дослідження, методологічною й методичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження й тривалим його характером, коректно проведеним експериментом впровадження технології формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик, репрезентативністю та статистичною достовірністю експериментальних даних. Основні теоретичні й практичні результати проведеного дослідження, його концептуальні положення й загальні висновки, було достатньою мірою оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-комунікативних заходах та висвітлено у фахових й інших виданнях.

Наукова новизна дисертації К. Б. Борисенко полягає у винесених нею на захист основних наукових положень і розробок щодо технології формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик. Головними з них є:

- розроблена та експериментально перевірена технологія формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних

практик, котра систематизована підготовчо-діагностичним, мотиваційно-цільовим, когнітивно-орієнтувальним, діяльнісно-операційним та оцінно-корекційним етапами;

– визначені концептуальні підходи щодо формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик;

– розроблена факторно-критеріальну модель для оцінювання рівня сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик.

Практична значущість дисертації зумовлена вдосконаленням змістового наповнення навчально-методичних комплексів дисциплін «Топографія з основами геодезії», «Метеорологія з основами кліматології», «Загальна гідрологія з основами океанології», «Ґрунтознавство і біогеографія», «Геоморфологія з основами геології», «Ландшафтознавство» шляхом впровадження у навчальний процес розроблених здобувачем польового щоденника навчальної практики, тематичного фотозвіту, GPS-треків, геоінформаційних проектів, нових навчально-наукових маршрутів; розробкою методичних рекомендацій для студентів і викладачів, колективного навчально-методичного посібника «Практикум для студентів спеціальності «Географія».

3. Аналіз основного змісту дисертації та інших вимог.

Перший розділ роботи присвячено, передусім, аналізу теоретичних й методичних здобутків вітчизняних і зарубіжних учених в Україні та розвинених країнах світу щодо професійної підготовки фахівців у вищій школі, зокрема, акцент зроблено на формуванні фахових компетентностей майбутнього вчителя географії у процесі навчальних практик. На основі ґрунтовно висвітлених засад компетентнісного підходу запропоновано орієнтовну декомпозицію педагогічної системи формування інтегральної компетентності майбутнього вчителя географії за рівнями та показано місце фахових компетентностей майбутнього вчителя географії у цій системі.

У другому розділі дисертації теоретично обґрунтовано та розроблено технологію формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик та її науково-методичне забезпечення, відкориговано зміст відповідних навчальних дисциплін і створено авторський контент до них із метою поліпшення готовності студентів до участі у навчальних практиках, розроблено факторно-критеріальну модель оцінки рівня сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів географії за результатами навчальних практик.

У третьому розділі висвітлено хід і результати проведеного педагогічного експерименту. На основі аналізу його результатів здобувачем

доведено ефективність застосування методики формування фахових компетентностей майбутніх вчителів географії у процесі навчальних практик.

У цілому дисертація є завершеною науковою працею та складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертацію викладено на 350 сторінках друкованого тексту, з яких 183 сторінки основного тексту, 29 таблиць, 7 рисунків, 20 додатків

Текстова частина дисертації має достатні й коректно зроблені посилання на літературні джерела. Дисертацію оформлено належним чином й проілюстровано необхідними табличними та графічними матеріалами.

Зміст автореферату ідентичний змісту основних положень дисертації.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях цілком достатня із врахуванням встановлених вимог, позаяк здобувачем за темою дисертації опубліковано 18 наукових праць (з них 14 одноосібних), у тому числі: 6 статей – у провідних фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 5 публікацій – апробаційного характеру, 1 навчальне видання, 1 навчальний посібник, 1 навчально-методичний посібник, 1 методичні рекомендації, 2 статті – в інших виданнях.

4. Дискусійні положення дисертаційної роботи, зауваження та пропозиції. Загалом дисертаційна робота виконана на високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі її положення є дискусійними, що пов'язано з означенням дисертанткою власної позиції окремих досліджуваних проблем, варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

1. Вважаємо, що задля повноти висвітлення проблеми «Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик» варто було б проаналізувати те підґрунтя, яке закладають для реалізації даного завдання навчальні педагогічні практики, котрі є невід'ємною складовою навчального процесу в педагогічних університетах, оскільки саме вони забезпечують поєднання теоретичної підготовки майбутніх вчителів географії з їхньою практичною педагогічною діяльністю в умовах закладів загальної середньої освіти.

2. На нашу думку, дисертація виграла би за умов наявності в додатках таблиці співвідношення змістового наповнення навчальних практик у закладах вищої освіти при підготовці здобувачів вищої освіти спеціальності Середня освіта (Географія) і діючої програми з географії для закладів загальної середньої освіти задля встановлення відповідності тематики шкільних географічних курсів із результатами, отриманими під час

практичної діяльності та реалізації взаємозв'язку змісту таких практик із майбутньою педагогічною діяльністю студентів.

3. У дисертаційній роботі відзначено значну роль учителя географії у формуванні світогляду учня та його особистості, у тому числі мова йде про екологічну свідомість, любов до рідного краю, збереження його ресурсів тощо. Однак, недостатньо повно й комплексно висвітлено роль навчальних польових практик у формуванні екологічних і природоохоронних знань учнів.

4. У п.2.2. «Когнітивно-орієнтувальний і діяльнісно-операційний етапи технології формування фахових компетентностей у майбутніх учителів географії в процесі навчальних практик» дисертанткою наголошується на значній ролі використання гаджетів, котрі забезпечують проведення практичних робіт на місцевості. Однак варто було б більш ґрунтовно висвітлити можливості застосування цих засобів навчання при проведенні навчальних польових практик, адже саме за умови їх використання зібраний матеріал детально аналізується за допомогою спеціальних програм, інтерпретується і висвітлюється в об'єктивній формі – у вигляді відповідних рівнянь, графіків, діаграм, таблиць тощо.

5. Вважаємо, що проблема «Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик», піднята та розкрита здобувачем, є актуальною. Однак, проаналізувавши авторський доробок К. Б. Борисенко, як побажання, рекомендуємо уточнити ступінь можливості використання результатів дисертаційної роботи в умовах класичного й педагогічного університетів

Проте висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

5. Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. У цілому дисертація К. Б. Борисенко є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримано нові обґрунтовані теоретичні й експериментальні результати, що у сукупності свідчать про вирішення автором конкретної наукової задачі теоретичного обґрунтування і розробки технології формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик.

Вищезазначені у відгуку актуальність проблематики, теоретична й практична значущість, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і практичних рішень, їхня достовірність, новизна і науковий рівень дисертаційної роботи «Формування фахових компетентностей майбутніх

вчителів географії у процесі навчальних практик» відповідають вимогам пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Борисенко Катерина Борисівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

начальник навчально-методичного відділу
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
кандидат педагогічних наук

Т. С. Япринець

Підпис *Т. С. Япринець*
Засвідчую
Пров. фехівоць
відділу кадрів *О. М. Паляниця*
О. М. Паляниця